قاب تلویزیون
ویژه‌نامه رادیو و تلویزیون روزنامه جام جم
شنبه ۲۴ خرداد ۰۹۹ شماره ۷۱۳

هنوز هم یك پای ثابت جذابیت تعقیب و گریز، صحنه‌های مکرر اما غیر تکراری دنبال کردن یك شکار تیزپا مانند آهو، توسط یك حیوان درنده نظیر شیر است. مردم در عصر شبکه‌های اجتماعی، خیلی جدی همین بریده فیلم‌های مستند حیات وحش را به اشتراك می‌گذارند. طبیعت منبع بی‌پایان این شاخه از جذابیت و هیجان است

بررسی دلایل استقبال مردم از مستندهای حیات وحش شبکه مستند

بازی عاج و تخت

فاطمه ترکاشوند
روزنامه‌نگار

وقتی مستند «حیات وحش» در نظرسنجی اسفندماه گذشته مرکز تحقیقات صداوسیما، با ۳۵ درصد مخاطب، پس از دورهمی در رتبه دوم پرمخاطب‌ترین برنامه تلویزیون قرار گرفت، دیگر برای همه ناظران آگاه، عادی شده بود که چنین موفقیتی را بتوان با برنامه‌ای به ظاهر معمولی و ایده‌ای تا این اندازه آشنا و حتی تکراری به دست آورد. اما موفقیت، عادت نیست حتی اگر مکتوم بودن علت‌هایش، آن را عادی کرده باشد. دست‌کم در مورد مستند حیات وحش، اوضاع حتی از این هم جالب‌تر بود. این بار حیات وحش در کنار به خانه برمی‌گردیم و سمت خدا، حائز بیش از ۹۰ درصد رضایت مخاطب شده بود. این در حالی است که این سبك مستندها، بیش از ۷۰ سال است که در جای جای جهان با کیفیت‌های گوناگون ساخته و پخش می‌شوند و هیچ‌وقت هم از مد نیفتاده‌اند. واقعا «راز بقا»ی این موفقیت چیست؟

جاذبه‌های بصری

بیایید از ساده‌ترین دلیل شروع کنیم. کیفیت بصری مستندهای حیات وحش واقعا بالا رفته‌اند و اساسا نه تنها ارتقا بسیاری از استانداردهای تصویربرداری بلکه ساخت و تولید برخی لنزها و ابزارهای کمکی فیلمبرداری را مرهون ولع مستندسازان طبیعت برای ثبت حیات وحش و انتقال جزئیات آن به تماشاگران هستیم. حالا بسیاری از این مستندها با دوربین‌های ۴k ضبط می‌شوند و با یك پخش مناسب قادرند حضور در موقعیتی نظیر نزدیك شدن به یك کانگوروی کوچك یا ایستادن کنار یك لاشخور یا تماشای صورت یك کوآلا را تا حد قابل قبولی برای تماشاگر تصویر کنند. اصلا همین شبکه مستند خودمان هم این مستندها را با کیفیت HD پخش می‌کند و همین موضوع عامل مهمی است که این مستندها در این شبکه بیشتر دیده می‌شوند تا هر شبکه دیگری. اما به هرحال این کافی نیست.

قصه و کشمکش

مستندهای حیات وحش، همیشه مملو از خرده‌قصه‌های حساس و هیجان‌انگیز هستند. انگار که چند فیلم از ژانرهای درام عاشقانه، ماجراجویی و اکشن را در یك مستند یك‌ساعته، فشرده کرده و پیش‌روی شما گذاشته باشند. در هر سکانس یك مستند حیات وحش، شما می‌توانید شاهد داستان مادر شدن یك گونه ببر رو به انقراض، مبارزه دو فیل جوان برای رسیدن به مقام سرگله‌گی، جدال دو قرقاول نر برای جلب توجه یك قرقاول ماده، قتل یك گورخر به دست یك گله کفتار، مهاجرت بوفالوها به منطقه‌ای پرآب‌تر و حتی قصه دلدادگی دو خرس باشید. این مستندها واقعا به‌صرفه هستند؛ از حیث چند فیلم با یك بلیت!

تعقیب و گریز

از زمان نمایش «سرقت بزرگ قطار» اولین فیلم پلیسی تاریخ سینمای جهان، «تعقیب و گریز» جزو کنش‌های جذاب و بدون تاریخ مصرف در سینما جا خوش کرده است. تا زمانی که اتومبیل‌ها آن‌قدر پرسرعت نبودند، دنبال کردن گله گاوهای وحشی با اسب، هیجان تعقیب و گریز را روی پرده می‌آورد و بعد از آن هم آدم‌ها، این جاذبه را با دست‌سازه‌های خود مانند دوچرخه و موتور و ماشین در فیلم‌های پلیسی و اکشن ادامه دادند. اما هنوز هم یك پای ثابت جذابیت این کنش، صحنه‌های مکرر اما غیر تکراری دنبال کردن یك شکار تیزپا مانند آهو، توسط یك حیوان درنده نظیر شیر است. مردم در عصر شبکه‌های اجتماعی، خیلی جدی همین بریده فیلم‌های مستند حیات وحش را به اشتراك می‌گذارند. طبیعت منبع بی‌پایان این شاخه از جذابیت و هیجان است.

جدال بر سر مرگ و زندگی

هر کتاب مرجعی درباره وضعیت‌های نمایشی را که باز کنید، بدون تردید، چند وضعیت را حول وحوش تلاش برای فرار از مرگ ترسیم کرده است. این وضعیت، ترس و هیجان را در مخاطب به بلوغ می‌رساند و او از تماشای تلاش بی‌وقفه موجودات برای تداوم حیات، لذت می‌برد؛ آن هم در موقعیت‌هایی مثل حیات وحش که این تم را با نام نه چندان خوشایند «راز بقا» مشهور کرده‌اند. در واقع زندگی یك سمت این جدال در گرو مرگ دیگری است و این چیزی است که تم «حیات و ممات» را در مستندهای حیات وحش از فیلم‌های داستانی انسانی متمایز می‌کند. بالاخره باید به مرگ یکی به قیمت بقای دیگری رضایت داد و هر دو سوی ماجرا هم از قضا لذت‌بخش است.

مستند بودن

همان‌قدر که تماشای اخبار روز به صورت ضبطی بی‌معنی است و همان اندازه که دیدن یك برنامه مناظره حساس انتخاباتی به صورت زنده می‌تواند فارغ از محتوا و صرفا از جهت جاذبه‌های تلویزیونی، حاوی ارزش‌های جذابیت‌سازانه باشد، «مستند بودن» مستندهای حیات وحش هم عامل بقای موفقیت و جاذبه آنان است. همین که تماشاگر می‌داند یك جایی در گوشه یك جنگلی روی همین کره خاکی، واقعا اقتدار هراس‌افکن یك شیر پیر به زور یك دوجین کفتار مرده‌خور چربیده است، برای لذت بردن از جهان ماده کافی است.

طبیعت دوستی فطری

«سنریهم آیاتنا فی الافاق و فی انفسهم». این آیه را در کتاب‌های دینی مدرسه می‌دیدیم و حفظ می‌کردیم و احتمالا نمی‌دانستیم که مصادیق کوچك آن بیش از آنچه فکر می‌کنیم به ما نزدیکند. مضمون «اتحاد آفاق و انفس» گرچه می‌تواند بسیار گسترده‌تر و فلسفی‌تر از فهم بسیاری از ما جلوه کند، اما در مرتبه‌ای همه‌مان آن را با عشق به طبیعت و احساس یگانگی و درك متقابل نسبت به آن احساس کرده‌ایم.

مساله فقط این نیست که یك مورچه غذایش را به لانه می‌رساند یا نه؛ یا این که بدن یك ماهی در اعماق اقیانوس نور تولید می‌کند یا نه؛ یا یك خرس، قلمرو خود و خانواده‌اش را از رقیب پس می‌گیرد یا نه؛ مساله این است که تماشاگر بعدی از وجود و داستان‌های روزمره خودش را شاید اندکی مینیاتوری‌تر در مستندهای حیات وحش پیدا می‌کند و از آن لذت می‌برد. درون هریك از ما شعبه‌ای از طبیعت و حیات وحش، زیست می‌کند و اگر غیر از این بود، هر یك از اجزا و پدیده‌های طبیعت در تاریخ هنر و ادبیات بشری، تبدیل به استعاره‌ای برای تبیین وجوه زندگی انسانی نمی‌شد.

چند پیشنهاد جذاب از دنیای مستند حیات وحش

از نانوك تا دی کاپریو

پرمخاطب بودن مستندهای حیات وحش از قرار معلوم، مساله‌ای جهانی و همگانی است. ساخت این دسته مستندها از همان اوایل تاریخ سینما مرسوم بوده و دست‌کم ۷۰ سال است که به شکل حرفه‌ای تولید می‌شوند. چند نمونه از بهترین‌ها را این جا برمی‌شماریم.

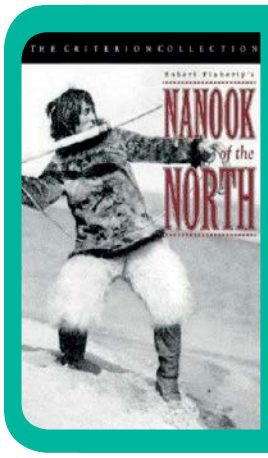
کره زمین

BBC one ■ محصول ۲۰۰۶
آلاستر فوترجیل

این مجموعه در مدت پنج سال و ۴۰ تیم فیلمبرداری همراهش، در ۲۰۴ نقطه از ۶۲ کشور جهان با بودجه‌ای در حدود ۲۵ میلیون دلار ساخته شده است. دیوید آتنبوروگ، راوی و طبیعت‌شناس مشهور این مستند را روایت کرده و کیفیت تصویری HD خصوصا در سال‌های تولید آن یعنی ۱۵ سال قبل، آن را از هر حیث متمایز می‌کرده است.

نانوك شمالی

شرکت پاته ■ محصول ۱۹۲۲ ■ رابرت فلاهرتی

اگر بخواهید بدانید داستان تصویربرداری از طبیعت و مستندهای حیات وحش از کجا شروع شد، حتما به نام فلاهرتی و نانوك شمالی برخواهید خورد. به طور سنتی اولین تلاش در این حوزه را همین مستند می‌دانند که اتفاقا نه تنها با امکانات آن دوره سینما بلکه حتی با امکانات فعلی هم از دشوارترین مستندها به شمار می‌آید. فلاهرتی در این مستند به مناطق قطبی شمال کانادا سفر کرده تا از زندگی اسکیموها فیلمبرداری کند.